

orvosi könyvtáros az egészségtudományok referense lett. Nem mindenütt; néhol gyengéden a biológiai tudományok kommunikátorainak nevezik szegényeket. Mivel már nemcsak könyvek sorakoznak a polcokon, hanem filmek, kazetták, mágnesszalagok és egyebek is, a könyvek hajdani szentélyét „*multi-media learning facilities*”-nek is titulálják.

A rózsza minden más néven rózsza marad. A lényeg az, hogy munkahelyünkön eleget tudjunk tenni feladatunknak, át tudjuk adni az információt, amelyet a könyvtárhasználó keres. Természetesen a könyvtárosnak vannak más feladatai is, de talán ez a legfontosabb. Akárhogy fáj is ez a ritka könyvek őrének, lényegében mindegy, hogy ezt az alapvető feladatot egy katódsugárcső, egy mikrofilmplap, vagy egy fülhallgatón keresztül szóló robot oldja meg. *A könyvtárosi hivatás lényege a szolgálat*, és ezt nekünk gyors, célszerű és a lehető legeredményesebb módon kell teljesíteni. Ez a lényeg, s nem az, hogy a megoldást elektronikus technikával vagy elavult módszerekkel érjük-e el.

A célom az volt, hogy érzékeltessem a gépesítés beláthatatlan előnyeit, s ezzel egy időben óvjam kollegáimat: mielőtt elszántan bevezetnének valamilyen újítást, előbb tanulmányozzák a kiszemelt rendszert, mert a legmodernebb gép is csak akkor jó, ha a helyi célokat eléri.

A gépesítés egyik célja az, hogy munkát és pénzt takarítson meg, tehát csak azért fizessünk, amit valóban használni is tudunk.

Nem minden könyvtárt kell gépesíteni. Nem szabad hiúsági okoktól vezetve drága masinákat vásárolni csak azért, mert irigyelt kollegánknak már van olyan.

Végezetül le kell szögeznünk, hogy a fent említett okokkal nem az a veszély jár csupán, hogy számítógépek veszik át az ember munkáját és uralják a társadalmat, hanem az is, hogy lassan a homo sapiens maga is számítógéppé válik. Esendők vagyunk — természetesen nem mi, könyvtárosok, hanem az emberiség második része: a könyvtárhasználók milliói, akik egyénekből tevődnek össze. Így tehát az egyéni hibákkal is számolni kell, amikor a jövőt tervezzük.

A magyar könyvtártudomány nem jár gyerekcipőben. Olvasmányaimból tudom, hogy a gépesítés elkezdődött, és a hozzáértő, intelligens, képzett könyvtárosok már készen állnak. A legfontosabb az, hogy tanuljunk a már felfedezett hibákból, vegyük át a jót, s kerüljük el azokat a tévedéseket, amelyeket a már gépesített amerikai és egyéb könyvtárak elkövettek. — Köszönöm kedves figyelmüket.

A LIBRARY OF CONGRESS GÉPPEL OLVASHATÓ KATALOGIZÁLÁSI RENDSZERE

MOLNÁR-BASA, ENIKŐ

Örülök ennek az alkalomnak, amelyet a Magyarok Világszövetsége nyújtott a külföldön élő magyar könyvtárosoknak, hogy magyarországi kollégáikkal találkozzanak, tapasztalataikat kicseréljék és általános eszmecserét folytassanak. Remélem, hogy hasonló alkalomra a jövőben is sor kerül. Mi, könyvtárosok, különösen sokat foglalkozunk az

információcserével, az információs szolgálattal. Más szakmák a könyvtárakra támaszkodnak: a kutatás alaposságát, időszerűségét és pontosságát közvetlenül befolyásolja a könyvtárak felkészültsége. Némely területen még a hagyományos információszolgáltatási módszerek uralkodnak. Ezeknek ma is megvan ugyan a létjogosultságuk, de az „információ-robbanás” és a modern technológiai fejlemények célszerűvé, sőt szükségessé teszik a gépesítést, a számítógép használatát a könyvtárak munkájában is. Ma főképpen a számítógép humán szakterületeken való használatáról szeretnék beszélni, különös tekintettel a Kongresszusi Könyvtárban (Library of Congress) kidolgozott és működő rendszerre, a MARC-ra, mivel ezt jól ismerem és ennek lehetőségei a Magyar és Kelet-Európai Adatbázis felállításában is alkalmazhatók. Az Adatbázisról Basa Péter előadása már bővebben szólt.

A Kongresszusi Könyvtár MARC (Machine Readable Cataloging) rendszere nem egyedülálló rendszer; több könyvtár, illetve csoport foglalkozik a katalogizálás számítógépesítésével, de itt is, akárcsak több más könyvtár területén, a Kongresszusi Könyvtár meghatározó szerepet játszik. Az egyes rendszerek között vannak különbségek, de ezek nem olyan nagyok, hogy ne lennének áthidalhatók. Mivel a gépesített katalógusok felállításának egyik fontos célja információk kicserélése, a távlati terv a „networking”, azaz, egy olyan hálózat felállítása, amely lehetővé teszi a könyvtárak közötti a közvetlen és azonnali információcserét. Persze: a mágnesszalagokat a könyvtárak egymás között gyakran kicserélik a hálózattól függetlenül is.

A MARC különböző dokumentumtípusokra és mondhatnám a világ összes nyelvére alkalmazható. A katalogizálás technikai feltételei könyvekre, folyóiratokra, sorozati kiadványokra, mikroformátumokra, kéziratokra, zenei művekre stb. egyaránt ki vannak dolgozva. Latin betűs nyelvek esetén az egyes nyelvek helyesírását figyelembe vevő módosításokat már elvégezték; ékezeteket és speciális betűket is tud kezelni a gép. A nem latin ábécével írott szövegeket latin betűkre transliterált formában kell bevinni a számítógépbe. Már lassan egy éve, hogy a cirill és a görög betűkkel írott anyag is bekerül a MARC rendszerbe.

A legnagyobb korlátot jelenleg az anyag bevitele jelenti. Miután a Kongresszusi Könyvtár még nem vezette be az on-line katalogizálást, az egyes tételeket a katalóguscédulákról kell begépelni a számítógépbe. Természetesen, a régebbi anyagot továbbra is ilyen módon kell bevinni, de az új anyagnál ezt a lépést már ki lehetne hagyni. Az Amerikai Magyar Tanárok Egyesületének a bázisa esetében az anyag bevitelére több módszert használunk, mint az Basa Péter előadásából már kiderült.

A gépesített katalógusnak több előnye van a cédula- vagy a kötetkatalógussal szemben. Elsősorban az anyag sokkal hamarabb kerülhet forgalomba, a feldolgozás lényegesen meggyorsul. Ezenkívül duplikációk, újabb kiadások stb. hamarabb felderíthetők. A másik előny az anyag sokoldalú kezelési lehetősége. Még a nyomtatott formákban csak néhány címszó szerint lehet egy-egy bibliográfiai tételt keresni, számítógép használatával a lehetőségek majdnem határtalanok. A lehetőségeket a program, az anyag betáplálási módszere, és a keresési rendszer szabja meg, pl. a Kongresszusi Könyvtár rendszere esetében minden könyv a katalóguscédulákról ismeretes formában van betáplálva, de ezenkívül vannak még olyan kódok is, amelyek a visszakeresési lehetőségeket fokozzák, pl. a nyelvekre, a földrajzi területre, az idegen nyelvű összefoglalásokra, a bibliográfiára stb. vonatkozó informá-

ciók mind kódolhatók. (Ezt a műveletet is többnyire a gép végzi a bibliográfiai adatok alapján.) Ezeket az információkat azután akár önmagukban, akár különféle kombinációkban fel lehet használni a keresésnél, pl. kikérhetjük azokat az Egyesült Államokban kiadott német nyelvű könyveket, amelyekben angol összefoglalások találhatók.

Az adatok visszakeresésére jelenleg három rendszer működik a Kongresszusi Könyvtárban: az általános használatra felállított SCORPIO (Subject-Content-Oriented Retriever for Processing Information On-line), a többnyire belső használatra alkalmazható MARC Search Service, és a MARC Retriever Search Service, amely rendelésre készít információkereséseket és az eredményt a kívánt formában nyomtatott cédula, nyomtatott jegyzék, vagy mágnesszalag adja ki. A visszakeresési lehetőségek különböznek, így pl. a MARC Search Service a cím, a szerző neve, az osztályozási jelzet és az ISBN szám szerint keres, míg a SCORPIO főképpen téma szerint. A MARC Retriever Search Service esetében nem szükséges pontos bibliográfiai adatokat megadni – elég ha a felhasználó csak nagyjából tudja pl. a szerző nevét. A keresés gyors, mert csak a meghatározott szakterületeken kell keresni, és azokban is maximum hat karaktert; a számítógép így több hasonló nevet, címet ad ki, amelyek áttekintése hasznos lehet. Továbbá, lehetséges egyes szavakat vagy szócsoportokat is keresni, minden meghatározás nélkül, azaz nem számít, hogy a szó a bibliográfiai leírás melyik részében fordul elő.

A Retriever Search Service nem on-line, de a rendszer teljes lehetőségét képes kihasználni. Lehet kérni, pl. egy jegyzéket a Jugoszláviában kiadott magyar nyelvű könyvekről, és ezt tovább is lehet pontosítani, pl. kiadási idő vagy téma szerint.

A SCORPIO a könyvtár minden olvasójának a rendelkezésére áll. Összesen kilenc file (adattár) van a rendszerben, ebből hat kongresszusi anyagot tartalmaz, a hetedik társadalomtudományi cikkek kivonatait, a nyolcadik főképpen természettudományokkal, technikával és társadalomtudományokkal foglalkozó egyesületek címeit és rövid jellemzésüket adja meg. A kilencedik file a MARC anyagot tartalmazza: a Kongresszusi Könyvtár gyűjteményéből több mint egymillió könyvet és több mint kétmillió címszót. Az anyagot szerző, cím és tárgy szerint lehet keresni. Több tárgykört is össze lehet vonni, de a keresést le is lehet szűkíteni. Több képernyős terminál áll az olvasók, illetve kutatók rendelkezésére. Közöttük sornyomtatóval ellátott készülékek is; ezek igénybevételével a kikeresett anyagot pár perc alatt nyomtatott formában is megkaphatja a kutató.

Ezek nagyjából az olvasók és kutatók rendelkezésére álló, az automatizálás nyújtotta lehetőségek, amelyek tovább is fejleszthetők.

IRODALOM

1. „The MARC Retriever Search Service of the Library of Congress”, flyer, Cataloging Distribution Service, Library of Congress.
2. *Reference Guide: SCORPIO Subject-Content-Oriented Retriever Processing Information On-line*, prepared by the Computer Applications Office, Information Systems Office. Washington, Library of Congress, 1977.